

सोयाबीन खत व्यवस्थापन

डॉ. आदिनाथ ताकटे
मृद शास्त्रज्ञ
एकात्मिक शेती पद्धती

डॉ. विजय पाटील
मृद रसायन शास्त्रज्ञ
अ.भा.सं. माती परीक्षण व पिकांचा प्रतिसाद योजना

महात्मा फुले कृषि विद्यापीठ, राहुरी

महाराष्ट्रात सोयाबीन पिकाखालील क्षेत्रात झपाट्याने वाढ होत आहे. मागील पाच वर्षांच्या क्षेत्राच्या आकडेवारीचे अवलोकन केल्यास सोयाबीन हे महाराष्ट्र राज्यांत क्रमांक एक वर असल्याचे दिसून येते. या पिकाची उत्पादकता कमी असण्याचे प्रमुख कारण म्हणजे या पिकाला खरीप हंगामातील एक सहज येणारे कोरडवाहू पीक म्हणूनच पहिले जाते. त्यामुळे शेतकरी या पिकाच्या लागवडी संदर्भात अगदी कमी खर्चाच्या परंतु उत्पादकता वाढविण्यास मदत करणाऱ्या बाबींकडे विशेष लक्ष देत नाही असे दिसून येते.

वाढत्या लोकसंख्येची गरज भागविण्यासाठी इ.स.न २०२५ पर्यंत ३०० दशलक्ष अन्नधान्याची गरज भासणार आहे. वाढत्या लोकसंख्येची वाढती अन्नधान्याची गरज भागवण्यासाठी रासायनिक खतांचा वापर अनिवार्य असून त्यासाठी माती परीक्षणानुसार खत वापर करणे गरजेचे आहे. योग्य प्रमाणात खत दिल्यास जमिनीची सुपिकता आणि उत्पादकता वाढून पीक उत्पादन वाढेल आणि जमिनीचे आरोग्य उत्तम राहील.

सोयाबीन करिता मध्यम खोलीची, चांगला निचरा होणारी, अत्यंत हलकी, उथळ तसेच मुरमाड जमिनीत लागवड करू नये. जास्त आम्लयुक्त, क्षारयुक्त वा रेटाड जमिनीत पीक घेऊ नये. जमिनीत सेंद्रिय कर्बाचे प्रमाण चांगले असावे.

सोयाबीन करिता शेवटच्या वखराच्या पाळीपूर्वी हेक्टरी २० गाड्या शेणखत (५ टन) जमिनीत पसरून द्यावे. पेरणीच्या वेळी ५० किलो नत्र अधिक ७५ किलो स्फूर्द अधिक ४५ किलो पालाश अधिक २० किलो गंधक प्रति हेक्टरी पेरणीच्या वेळेसच द्यावे. स्फूर्द देण्यासाठी सिंगल सुपर फॉस्फेट या खताचा वापर केला तर अतिरिक्त गंधक देण्याची आवश्यकता नाही परंतु गंधकरहित खतांचा (१८:१८:१०, १२:३२:१६, १०:२६:२६ डीएपी ई.) वापर केला तर गंधक २० किलो प्रती हेक्टर द्यावे.

रासायनिक खताबरोबर हेक्टरी १५ किलो फोरेट दिल्यास सोयाबीन वरील खोडमाशी व चक्री भुंग्याचे नियंत्रण होण्यास मदत होते. सर्व रासायनिक खते पेरणीच्या वेळेसच द्यावीत. पेरणी नंतर नत्रयुक्त खतांचा वापर माती परीक्षण अहवालानुसार रासायनिक खतांची मात्रा कमी-जास्त करावी. पेरणीसाठी ट्रॅक्टरचलित पेरणी व खत यंत्राचा वापर केल्यास खते बियाण्याच्या ५ ते ७ से.मी. खाली पडेल अशा रीतीने पेरणी करावी. बियाण्यास खतांचा स्पर्श होऊ देऊ नये. शिफारस केलेल्या खतांची मात्रा देण्यासाठी तक्त्यात दिलेल्या पर्यायांचा वापर करा.

अ.न.	खत मात्रेचे पर्याय (किलो/हेक्टर)
१.	डीएपी-१६३ कि. + युरिया -४६ कि. + म्युरेट ऑफ पोटॅश ७५ कि.
२.	युरिया-१०९ कि.+ एसएसपी-४६९ कि.+ ७५ कि. म्युरेट ऑफ पोटॅश
३.	१५:१५:१५-३०० कि.+ एसएसपी- १८८ कि. + युरिया -११ कि
४.	१०:२६:२६ -१७३ कि.+ डीएपी-६५ कि + युरिया - ४६ कि.
५.	१०:२६:२६ -१७३ कि.+ एसएसपी- १८८ कि + युरिया -७१ कि.
६.	१८:१८:१० -२७८ कि.+ एसएसपी- १५६ कि.+ २८ कि. म्युरेट ऑफ पोटॅश
७.	१२:३२:१६ -२३४ कि.+ एसएसपी- १८८ कि.+युरिया -४८ कि

सोयाबीन उत्पादन वाढी करिता महत्वाच्या टिप्स:

- पेरणी वेळेवर करावी (१५ जुलै पूर्व)च
- पेरणीपूर्वी बीजप्रक्रिया करावी.
- १००% शुद्ध दर्जेदार बियाणे पेरणीसाठी वापरावे.
- पेरणीपूर्वी बियाणांची उगवणशक्ती तपासून मगच पेरणी केल्यास झाडांची संख्या उत्तम राखता येईल.
- बियाणे ३.५ ते ४ से.मी पेक्षा खोल पेरू नये.
- हेक्टरी रासायनिक खताबरोबर १० किलो बोरॅक्स व २० किलो झिंक सल्फेट द्यावे.
- पीक २० ते २५ दिवसाचे असताना सूक्ष्म अन्नद्रव्याच्या कमतरतेमुळे पिवळे पडल्यास सूक्ष्म अन्नद्रव्याची ५० मिली प्रति १० लिटर पाण्यातून फवारणी करावी
- पेरणीनंतर नत्रयुक्त खतांचा वापर टाळावा.
- पीक फुलोरावस्थेत असताना डवरणी करू नये.
- शेंगा लागण्याच्या अवस्थेत १९:१९:१९ तर शेंगा भरण्याच्या अवस्थेत ०:५२:३४ या विद्राव्य खतांची १०० ग्रॅम प्रति १० लिटर पाण्यातून फवारणी करावी.
- पावसाचा खंड पीक फुलोरावस्थेत व दाणे भरण्याच्या वेळेस पडल्यास पाण्याचे व्यवस्थापन करावे, म्हणजे उत्पादनात घट येणार नाही.
- पिकाची काढणी वेळेत (९० ते ११० दिवसांत) न केल्यास दाणे गळतात.

(संपर्क: +९१ ९४०४०३२३८९)